

**Препорука за доделу Награде НК ИКОМ Србија 2023. у категорији Пројекат
године 2022.**

**за пројекат *Тамо где сеоба завршава – од римске Паноније до данашње
Војводине*, ауторке мр Тијане Станковић Пештерац**

Током 2022. године Нови Сад је са поносом носио ласкаву титулу европске престонице културе. Широком лепезом својих програма Музеј Војводине континуирано је давао драгоцен допринос овом подухвату, како успешном реализацијом својих комплексних програма из редовне делатности, тако и сарадњом са Фондацијом 2022. која је резултирала значајним и изузетно оцењеним пројектима, шаљући тако у свет узорну слику мултикултуралног идентитета не само Новог Сада, већ и Војводине и целе Србије.

Пројекат *Нови Сад – Европска престоница културе*, био је базиран на осам тематских целина или програмских лукова – *Дочек, Сеобе, Будућност Европе, Хероине, Тврђава мира, Дунавско море, Каледоскоп културе и Друга? Европа*, односно осам концептуалних носилаца свих програма предвиђених за 2022. годину. Своје учешће узеле су бројне установе културе, а међу првима, са истакнутим и изузетно оцењеним програмским садржајем, нашао се и Музеј Војводине са чак четири пројекта и бројним изложбама. Једна од њих, максимално посећена и изузетно оцењена и од стране стручне јавности и од стране тзв. широког аудиторијума (преко 17 хиљада посетилаца), била је изложба *Тамо где сеоба завршава – од римске Паноније до данашње Војводине*, ауторке мр Тијане Станковић Пештерац. Ова изложба чинила је стожер програмског лука *Сеобе*, односно потцелине *Сеобе као регионални изазов*.

Издавање непроцењивих артефаката (три античка римска шлема из IV века) изложба *Тамо где сеоба завршава – од римске Паноније до данашње Војводине*, мултимедијалним, синкретичким изражајним средствима, презентованим на најсавременијим уређајима и медијима, гледаоцима је пружила јединствен, слојевит и незабораван доживљај. Поред штампаних легенди испред главне сале које су представиле и све друге шлемове у Европи, а којих је, сразмерно са моћи, богатством и трајањем Римског царства (13 векова), необично мало – само 12, посетиоци су имали прилику да се са садржајем и комплексном структуром концепта ове изложбе упознају и пратећи пројекције наменски за ову прилику сачињених кратких анимираних филмова. У посебно дизајнираном осветљењу свечане сале, у којој су били акценатовано обасјани шлемови, ови пратећи садржаји били доступни и преко монитора, уз континуирано присуство музике Софије Сибиновић, специјално компоноване и изведене за ову прилику. Све то могло се пратити и путем апликације *eИзложба/eExhibition*, која је посетиоцима омогућавала да се изложбу „понесу са собом“ јер им је комплетан садржај изложбе учињен доступним на било којој локацији, путем мобилних телефона или таблета. Помоћу дигиталних технологија овај савремени приступ комбинује текстуални део у којем су енциклопедијски предочени подаци и описи кључних термина и одређења, као што су локације проналазака, описи сва три шлема – два из Беркасова, који у науци инаугуришу *тип шлема*, и једног из Јарка, као и детаљи о њиховом проналажењу и други историјски и археолошки подаци, све до појма миграција и линкова који обезбеђују гледање филмског есеја *Трагови сеоба* и позоришне представе *Крв и блато*, а такође и слушање музике коју је за потребе ове изложбе осмислила и извела харфисткиња Софија Сибиновић (Harp Lady).

Изложбу је пратио и богато илустровани двојезични каталог у којем се на српском и енглеском језику могу прочитати сви текстови из апликације у проширеној варијанти, есеј о римској музици, те текстови монодраме и сценарио филма.

Пратећи садржаји изложбе

Филм и позоришна представа, као специфични сегменти целине изложбе, својим су уметничким средствима значајно допринели продубљивању разумевања наративно-интерпретативне равни у ишчитавању значења три римска шлема и били су кључни саставни делови целокупне поставке.

Монодрама *Крв и блато* извођена је током трајања изложбе (четири месеца), увек пред препуним гледалиштем – укупно 22 пута. Будући да је изложбу посетио велики број гледалаца из мноштва иностраних земаља, за свако извођење представе био је обезбеђен симултани превод на енглеском језику.

Специфичношћу изражајних средстава којима располаже језик позоришта, представа је значајно допринела целовитој ауторкиној интерпретацији и укупном доживљају публике у сусрету са три касноримска шлема из 4. века, који су непроцењиво благо сталне поставке Музеја Војводине.

Полазну тачку и инспирацију за настанак монодраме *Крв и блато*, представља драматизација прича *Дизонов пут* Зорана Суботичког и *Крв и блато* Радослава Миленковића. Улогу Дizona интерпретирао је Југослав Крајнов, глумац Српског народног позоришта. У представи је коришћена ауторска музика Софије Сибиновић; сценографкиња је била Владислава Канингтон, дизајнер светла је био Роберт Мајорош, костимограф Ерика Јановић, а режију потписује Радослав Миленковић. Литерарни поступак је своју инспирацију нашао у укупном друштвено-историјском контексту и бројним, недвосмисленим историјским чињеницама о животу људи у времену из којег ови артефакти потичу. Тај историјски контекст био је простор у коме су аутори маштали и стварали текст и метатекст представе. Такав избор стваралачког поступка у знатној мери помогао је да се укупна стварност сценског дела изгради врхунским и професионалним играњем отелотворене судбине конкретног лика. Унутрашњи драмски ток и мотивацијски план претпостављене биографије јунака Дizona развијен је у сценској ситуацији и форми *post mortem* исповести пред публиком. Рефлексивним понирањем у себе јунак пред нама, *hic et nunc*, освешћује сопствену судбину која своју путању прелази у врло прецизно одређеним историјским околностима. У тој се спознаји тесно преплићу лично и историјско. Садржај тог преплитања гледаоцу је презентован синкретички, укупним позоришним језиком и умећем. На тај начин литерарна фикција, утемељена на археолошким артефактима, учинила је слојевит садржај заједничким, непосредним и чулним искуством како оних који представу приказују, тако и оних који је гледају.

Када је реч о избору специфичних позоришних средстава, она су у великој мери била одређена концептом целине изложбе, односно контекстом у коме је представа стварана. Најизразитији пример за то јесте обликовање сценског простора у коме се представа играла. Сценографски елементи претворили су простор хола Музеја Војводине у аутентичан сценски простор којим је доминирао увећани приказ Појтингерове табле (*Tabula Peutingeriana*), једне од најстаријих мапа са путевима из свих делова Римског царства. Овакво обликовање аутентичног простора музеја какав он и архитектонски и наменски јесте, ослободило је све елементе сценографије обавезе да створе илузију

замишљеног простора у којем се прича о кобности Дизонове амбиције догађа. Таквим приступом конкретни позоришни реквизити попримили су и функцију својеврсних семантичких сигнала епохе и судбине јунака. На тај начин изграђен је додатни, обогаћујући слој метатекста позоришног чина. Играње једне „музејске“ приче у амбијенту музеја подарило је и ауторима и гледаоцима једну додатну, дубинску линију значења и дејства драмског тока приче и њеног догађања пред својим савременицима.

Одлука ауторке изложбе мр Тијане Станковић Пештерац да се за потребе слојевите интерпретације поменуте изложбе сачини филмски запис о местима налаза римских шлемова из 4. века, приликом разраде концепта њеног комплексног подухвата, превазишла је првобитну намеру да то буде уобичајени документарни филм. Богатство значења која су се пред ауторима отварала, захтевност и могућности теме већ на самом почетку превазишле су проседе и форму једне илустративне репортаже.

Филм отвара и кроз њега нас води археолошкиња која, идући траговима сеоба, посећује конкретна места налаза касноримских шлемова из 4. века. Камером пратимо њено путовање које почиње и завршава у Музеју Војводине. Почетак путовања инспирисан је романом Милоша Црњанског *Сеоба*. Након тридесет минута филмског времена у које су густо уткане могуће приче многих векова, њено се путовање завршава пред изложеним артефактима који су били повод овог стваралачког процеса.

На том путовању, неколико пута камера нас је подигла високо у небо, до празног гнезда рода и још више над торањ цркве Светог Климента у Хртковцима и даље, високо, високо у *бескрајни плави круг* над непрегледно пространство које у својим ораницама чува трагове свих сеоба на овим просторима, које су биле још од пре римске Паноније и које ће бити и после данашње Војводине, уписујући тим сликама вечне речи Милоша Црњанског: *Има сеоба. Смрти нема.*

Током филма, гледалац тј. посетилац изложбе суочава се са аутентичним саговорницима који су своје судбине исповедно уткали у разлог и тему филма, а неслућена снага пејзажа у камеру учитала је готово митску димензију ових простора. Бројни локалитети (Сотско језеро, фрушкогорски виногради, порта манастира свете Петке у Беркасову, камп миграната у Адашевцима, црква светог Клемента и археолошко налазиште Гомолава у Хртковцима) откривали су једну, да се послужимо изразом Црњанског, *суматреистичку повезаност* онога за чим се трага са оним што се проналази.

Вођени прецизном намером ауторке изложбе, сви учесници у раду на филму својим талентима и својим трудом пренели су посетиоцима изложбе снажно кинестетичко дејство призора овековечених у финалном резултату, богатећи на тај начин њихов доживљај и продубљујући њихово разумевање целине изложбе.

Музички есеј износи на видело нотне записе и промишљања харфисткиње Софије Сибиновић о ономе што се данас у историји музике зна као римска музика, с обзиром на то да нотних записа из тог доба нема. Руковођена потицајима ранијих истраживања која су инкорпорирана у бројна остварења, Софија Сибиновић решење налази у транскрибовању и адаптацији за харфу песме *Divinitus* Ангеле и Џефа ван Дајка (Angela & Jeff van Dyck), као и композиције *Lira et Citara* групе Синаулија (Synaulia), док је инспирацију за своју композицију *Roman Souls* нашла у њиховој нумери *Magna Mater*.

Поред улоге коју је имала у филму, ова музика је била и уживо изведена, на концерту поводом затварања изложбе *Тамо где сеоба завршава – од римске Паноније до данашње Војводине*, која је трајала од 1. фебруара до 1. јуна 2022.

За потпуније вредновање и целовит приказ свих сегмената ове изложбе било би нам потребно много више простора. Надамо се да смо овом приликом у довољној мери указали на значај и иновативност овој комплексног подухвата, на основна обележја сегмената од којих је саздан овај изузетно значајан и врхунски реализован музејски резултат. Изложбом *Тамо где сеоба завршава – од римске Паноније до данашње Војводине* ауторка мр Тијана Станковић Пештерац значајно је унапредила музеолошку интерпретацију, омогућавајући уз помоћ других уметности и медија – театра, музике и филма, те дигиталних средстава и информационо-комуникационе технологије, свеобухватни захват у интерпретацију универзалних значења прошлости и преношење духа минулих времена у време садашње. Спрега театра, филма и других уметности и медија и музејске поставке у музејској интерпретацији један је од новијих трендова код нас. Прошлост оживљена употребом разнородних и разноврсних изражајних средстава, посетиоцима постаје опипљивија, чулнија и тако брже и ефектније продире до њих, омогућавајући им свеобухватно и дубоко разумевање артефаката који су предмет изложбе.

Ауторкино суверено познавање савремене улоге музеја и осмишљавање савремене музејске праксе ослоњено је на оне пресудне моменте који данас дефинишу музејску публику, а на чије је захтеве максимално одговорила једном оваквом врхунски реализованом поставком, која је с правом заслужила показану пажњу најшире публике, а такође и ласкаве оцене стручне јавности. Уважавајући високе критеријуме којима се руководе они који одлучују о награди, уверени смо да је номинација за Пројекат године НК ИКОМА Србије логична и у потпуности утемељена.

Проф. др Драган Станић

Председник Матице српске и
председник УО Музеја Војводине